

Pred nami sta dva nagovora papeža Pija XII. Prvega je podal predstavnikom italijanske filmske industrije 21. junija 1955, drugega pa Mednarodnemu združenju filmskih delavcev in Mednarodni zvezi filmskih distributerjev 28. oktobra istega leta. Po encikliki 'Vigilanti cura' ta dva nagovora predstavljata najcelovitejšo razpravo cerkvenega učiteljstva o filmu. Ker oba govora skupaj predstavljata zaključeno celoto, ju objavljamo skupaj.

Pij XII.

O idealnem filmu

Prvi nagovor*

Gospodje, sprejeli smo vas z velikim zadovoljstvom kot izbrane predstavnike filmskega sveta, čigar razširjenost in odličnost sta v nekaj letih dosegla izjemen razmah in vtišnila našemu stoletju svojstven pečat.

Čeprav smo se filmski umetnosti že večkrat posvetili z zaskrbljeno pozornostjo, imamo danes ob srečanju z vami, ki ste se ji trajno posvetili, priložnost odpreti svoje pastirsko srce, kjer pohvalo za vaše velike dosežke spremlja žgoča skrb za tolike duše, na katere film vpliva s silno močjo.

Upravičeno lahko govorimo o posebnem "filmskem svetu", kadar mislimo na razširjeno, dinamično dejavnost, ki jo je oživil film, bodisi na zgolj umetniškem področju bodisi na gospodarskem in tehničnem. Načelujejo ji trume producentov, scenaristov, režiserjev, igralcev, glasbenikov, snemalcev, tehnikov in še mnogi drugi, katerih službe nosijo nova imena, da sestavljajo lastno izrazje v sodobnem jezikoslovju. Pomislimo samo na številne, zapletene industrijske naprave, ki skrbijo za izdelavo materialov in strojev, ateljeje in prizorišča. Če bi jih postavili na en sam kraj, bi tvorile največje mesto na pla-

netu. Sicer pa v omejenih razsežnostih že obstajajo na robu mnogih mest. Razen tega območje ekonomskih koristi, ki jih je ustvaril film in težijo k njemu, bodisi glede filmske proizvodnje bodisi njihove prodaje, najde le malo primerjave v zasebnem podjetništvu. Posebno, če pomislimo na obseg vloženega, zlahka ponujenega kapitala, in hiter obtok, po katerem se vrne k ustvarjalcem z velikim dobičkom.

Ta filmski svet torej ob sebi ustvarja področja, s katerimi na široko in globoko vpliva na mišljenje, nravi in življenje držav, v katerih razvija svojo moč. Zlasti na nižje sloje, ki jim je film pogosto edino razvedrilo po delu, in med mladino, ki vidi v filmu hitro, priljubljeno sredstvo, da zadovolji naravni žeji po znanju in izkušnjah, ki jim jih njihova starost obljublja.

Filmski proizvodnji, ki jo vi predstavljate, se pridružuje poseben, zelo prostran svet gledalcev, ki jih bolj ali manj stalno ter učinkovito navaja k njihovi kulturi, idejam, čustvom; nemalokrat pa že kar k življenjski drži. Ta preprosti razmislek nas sili, da primerno preučimo vzroke in učinke filmske umetnosti, ki naj se usmeri k izpopolnjevanju človeka in v Božjo slavo, kakor vsaka druga dejavnost.

Pomembnost filmske umetnosti

Izjemno moč filma v sodobni družbi dokazuje naraščajoča želja po njem. Glede na številke je res nov pojav, nad katerim se čudimo. V obilni dokumentaciji, ki so nam jo poslali, med drugim piše, da je bilo leta 1954 skupno število gledalcev v vseh deželah sveta 12 milijard. Od teh dve in pol milijardi v ZDA, milijarda in 300 milijonov v Angliji, Italija je z 800 milijoni na tretjem mestu.

Odkod črpa ta nova umetnost svoj čar, saj je po okoli 60 letih od nastanka dosegla takšno moč, da privablja v zatemnjene dvorane milijardne množice, pa ne zastoj? Kakšna skrivnost jih priklepa v pogostne obiskovalce? Odgovor na to vprašanje krije temeljne vzroke, iz katerih izhaja velika pomembnost in široka priljudnost filma.

Prvo privlačnost dajejo filmu tehnične možnosti, ki gledalca čudežno prestavijo v domišljjski svet, v dokumentarcu mu pa predstavijo časovno in prostorsko resničnost. Prvenstvo za nastanek in razvoj kinematografije pripada torej tehniki, ki je izumila film in ga usposobila. Ona ga z vsakim dnem dela bolj priljubljenega, lahkega, živahnega. Osnovne tehnične prvine filmskega uprizarjanja so obstajale že pred njegovim rojstvom. Film jih je nato polagoma usvojil in naposled tehniko prisilil, da ustvari nova, uporabna sredstva. Z medsebojnim vplivom sta tehnika in film sodelovala pri izpopolnjevanju, hitrem razvoju, začeni od negotovih posnetkov prihajajočega vlaka, preko animiranega filma z domislicami in čustvi. Najprej v nemem, pozneje v zvočnem, z govorom in gibanjem, v ozvočenih krajih s hrupom in glasbo. Da bi gledalca popolnoma prestavil v neresničen svet, je film zahteval od tehnike naravne barve, potem tridimenzialno razsežnost, in še vedno skuša z drznimi posegi gledalca vnašati v živo prizorišče.

Ko ponovno gledamo kakšen film izpred štiridesetih let, zlahka opazimo, da je dosegel

čudovit tehnični napredek. Priznati moramo, da je po zaslugi tega napredka današnji film, četudi je preprosto ozvočen in v črno-beli tehniki, še zmerom čudovita predstava.

Toda bolj kot iz tehnične dovršenosti izhajata mikavna moč in pomen filma iz popolnosti umetniške prvine, do katere ni prišel zgolj z izboljšano udeležbo avtorjev, scenaristov in igralcev, izbranih po strogih merilih, temveč zaradi živahne medsebojne, svetovne konkurence.

Od preproste vizualne pripovedi kakšne običajne zgodbe se je znašel na platnu potek človeškega življenja z mnogovrstnimi zapleti, podrobno preiskujoč vzore, krivde, upanja, povprečnost ali veličino ene ali več osebnosti. Z naraščajočo domiselnostjo iznajdb in oblikovanjem predmeta je postajala predstava vse bolj živahna, a se je tudi okoriščala z običajno močjo gledališča vseh časov in kultur, s še znatnejšo prednostjo od one, zaradi večje svobode gibanja, prostranega prizorišča in drugih učinkov, ki so filmu lastni.

A da bi še bolje razumeli učinkovitost filma in ovrednotili kinematografijo, moramo posvetiti pozornost velikemu deležu psiholoških zakonov; bodisi, kako film deluje na duha, bodisi, kako dušeslovne zakone zavestno uporabijo, da se bolj živo vtisnejo v gledalce. Gojitelji te vede z natančnim opazovanjem preučujejo delovni postopek in odzivnost filmskih gledalcev. Uporabijo metodo poizvedbe in izsledke izkustvene psihologije ter preiskujejo skrita prostora podzvesti. Ne raziščejo le filmskega vpliva, v kolikor ga gledalec sprejema trpno, temveč analizirajo tudi njegovo psihično dejavnost po njegovih notranjih zakonih. Skratka, moč filma, da podjarmi duha s čarobnostjo predstave.

Če po obojnem vplivu gledalec ostane še ujet v svet, ki se odvija pred njegovimi očmi, je nekako prisiljen v transfer svojega jaza s psihičnimi danostmi, notranjim izkustvom, skrivnimi, nedoločnimi željami – v igralčevo

osebnost. Ves čas tovrstne čarobnosti, ki jo večinoma navdihuje glavni igralec, se gledalec giblje v tem svetu, kakor bi bil njegov. V nekem smislu in stopnji celo živi na njegovem mestu in kakor v njem, v popolni povezavi čustev. Včasih ga dejanja tako prevzamejo, da mu prišepetava besede in poudarke. Ta postopek režiserji dobro poznajo in izkoriščajo. Lahko ga primerjamo s transom, le s to razliko, da prividi in podobe v snu izvirajo iz notranjega sveta spečega, medtem ko v gledalca vstopajo s platna tako, da vzbudijo druge, bolj žive in ljube v njegovi globlji zavesti. Tedaj gledalec dostikrat ugotovi, da se v slikah oseb in reči uresničuje to, kar se dejansko nikoli ni; kar pa je sam pri sebi večkrat sanjaril, želel ali se bal.

Za izjemno moč filma torej upravičeno določimo globljo obrazložitev v notranjem ustroju duševnega dejstva. Predstava je toliko bolj prepričljiva, kolikor bolj film spodbuja takšne postopke.

Režiser torej skrbi, da nenehno ostri svojo duševno občutljivost in bistroumnost ter nato v najbolj občutljivi obliki vtisne filmu omenjeno moč, ki lahko usmerja moralno dobro ali pa slabo. Kajti notranja dinamika jaza gledalca vodi v njegovi globlji naravi, v podzavesti. V kraljestvo luči, plemenitosti, lepote – enako pa tudi v oblast teme in pokvarjenosti, za plen premočnih, razuzdanih nagonov, kakor koli že jih predstava prikazuje in spodbuja prvine enega ali drugega področja ter jih postavlja v središče pozornosti, poželenja in duševnega nagiba. Dejansko je stanje človeške narave takšno, da nimajo ali ne ohranjajo vsi gledalci duhovne moči, notranje zadržanosti. Pogosto tudi ne volje, da bi se uprli prepričljivemu vplivu – s tem nimajo niti sposobnosti, da bi se obvladovali in vodili same sebe.

Poleg teh osnovnih vzrokov in razlag za privlačnost in pomembnost filma je dovolj očitna še druga, dejavna duševna prвина. Gre

za prosto, osebno gledalčevo razlago in predvidevanje nadaljnega razpleta akcije, ki do neke mere poskrbi za lasten užitek spletnja zgodbe. Režiser tudi iz tega črpa korist z dozdevno nepomembnimi, zvitimimi potezami. Na primer kretnja z roko, dvig ramen, priprta vrata ...

Na svojstven način je film tako usvojil zakone običajnih pripovedi, ki pa so tudi zakoreninjeni v psihološki zakonitosti. Prva izmed teh je, da gledalčevo pozornost zadrži budno vse do zadnjega prizora, zbujač v njem predpostavke, pričakovanja, upe, strah. Skratka, naj tesnobno čaka, kaj se bo zgodilo z ljudmi, ki so nekako postali njegovi znanci. Zgrešeno bi bilo, če bi že na začetku odkrili jasen razplet pripovedi ali prikaza. Nasprotno, knjiga, še bolj pa film, črpa(ta) iz različnih, premetenih sredstev, s katerimi razpolagata, značilno mikavnost iz pobude, dane gledalcu, da si ustvarja lastno razlago pripovedi in ga privede k nizu komaj prišepnjene logike. Ali pa, da prikupno prevaran zazre tisto nedoločno, da prehiteva neko dejanje, vnaprej doživi neki občutek, reši neki zaplet. Po tej drugi privlačnosti filma, ko gledalca duševno zaposli, se čar filmske predstave še poveča.

Ko smo se prepričali o notranji moči filma in raziskali dejstvo, da ima velik vpliv na ljudske množice ter na moralne običaje, smo hkrati ugotovili, da je kinematografija pritegnila pozornost pristojne državne in cerkvene oblasti, pa tudi skupnosti in tiste, ki imajo umirjeno sodbo ter pravi čut odgovornosti. Res, kako bi mogli sicer izvrstno sredstvo prepustiti samemu sebi, oziroma, da ga pogojuje zgolj gospodarska korist, ko pa je tolikanj zmožno oplemenititi duha, a ga lahko tudi kvari? Tako okretno reč, da prinaša dobro, a tudi širi zlo?

Budnost in odziv javnih oblasti, ki so po zakonu povsem upravičene, da branijo skupno državljansko in moralno dediščino, se razodevata različno. S civilno in cerkveno cen-

zuro filmov, po potrebi s prepovedjo. S seznamami filmov, ki jih objavljajo ad hoc preiskovalne komisije, ki ocenjujejo filme po vrednosti, sporočilnosti in odzivu občinstva. Je pa res, da duh našega časa nerad prenaša poseg javnih oblasti; rajši vidi, da se skupnost brani neposredno.

Zaželeno je, da bi dosegli soglasno edinost dobrih ljudi zoper kvarni film, kjer koli ga predvajajo. Da se borimo s pravnimi in moralnimi sredstvi, ki so na voljo. Vseeno to ne zadošča. Osebna gorečnost in vnema se lahko ohladita in dejansko se to zgodi kaj hitro, kar dokazuje izkušnja. Ne popušča pa napadalna nasprotna propaganda, ki iz filma dostikrat vleče bajne dobičke. Pogosto tudi najde uslužnega zaveznika znotraj človeka, se pravi v slepem nagonu z njegovimi snubljenji ali z divjimi, nižjimi nagibi. A če že moramo učinkovito varovati civilno in moralno dediščino naroda in družin, je bolj prav, da javna oblast dolžnostno poseže vmes, prepove ali obrzda nevarne vplive.

Zdaj pa dopustite, da se zaupno, očetovsko obrnemo na vas, ki ste polni dobre volje. Ali ne bi bilo prav, da film pošteno ovrednotite že v začetku, ko je še v vaših rokah? Zavrnite neprimerne oziroma slabega? Ne bi bilo povoda, da bi ga grajali ali zavračali, če bi že vi z zrelo presojo, oblikovano po modrih нравnih načelih in po resnem sklepu, odklonili vse, kar škodi človeškemu dostojanstvu, v dobro posameznikov in družbe, posebno pa mladine.

Noben razumen človek ne bi mogel omalovaževati ali zasmehovati vaših vestnih, pretehtanih razsodb glede snovi, ki zadeva vaš poklic. Uporabljajte torej svojo prednost in moč, ki vam ju dajejo vaše znanje, izkušnja in dostojanstvo vaše stroke. Namesto nepomembnih, kvarnih predstav izdelujte dobre, plemenite, lepe filme, ki bodo nedvomno prepričljivi brez omlednosti in dosegali celo vrhunce umetnosti. Imeli boste soglasje in

odobranje vseh ljudi zdrave pameti in prave volje, predvsem pa svoje osebne vesti.

Idealni film

Doslej smo obravnavali prvi del naše razprave o filmu, kakršen je sedaj. V drugem delu želimo povedati svoje mnenje o tem, kakšen film si želimo. Torej o idealnem filmu. Najprej predpostavka: ali lahko govorimo o vzornem filmu? Raba imenuje idealno to, čemur nič ne manjka, kar mu je lastno in ima tega v polni meri. Ali je v tem smislu možen idealen film? Nekateri zanikajo možnost popolnoma vzornega filma. Z drugo besedo, trdijo, da je lahko relativno – sorazmerno – idealen. Se pravi, da beseda idealen označuje vedno nekaj določenega za nekoga ali neko reč.

Razliko v mnenju večinoma povzroča to, da z različnim kriterijem razlikujemo bistvene prvine od postranskih. Kljub relativnosti vzor nikoli ne manjka absolutnemu jedru, ki se udejanja v vsakem primeru, tudi v mnogovrstni različnosti drugotnih prvin, ki jih terja odnos do določenega primera. Po tej predpostavki se nam zdi, da moremo razmišljati o vzornem filmu pod tremi vidiki:

- v razmerju do subjekta oziroma do gledalca, ki mu je film namenjen;
- v odnosu do predmeta oziroma vsebine samega filma;
- glede na skupnost, na katero film posebej vpliva.

Danes se omejimo pri obravnavi prvega vidika, drugi in tretji pa pustimo za naslednjo avdienco, če bo zanjo priložnost.

Idealni film v razmerju do gledalca

Prva lastnost, ki mora označevati vzoren film, je spoštovanje človeka. Ni razloga, da bi se izvezal od splošnega pravila, po katerem mora tistega, ki želi občevati z ljudmi, prežemati spoštovanje do človeka. Razlike v starosti, stanu ali spolu lahko narekujejo drugačno ve-

denje in prilagoditev, vendar nagovorjeni vedno ostane človek s svojim dostojanstvom in veličino, ki mu jo je dal Stvarnik, ki ga je upodobil po svoji podobi in sličnosti (1Mz 1,26).

V človeku je duhovna, nesmrtna duša. On je svet v malem, z mnogoternostjo in mno-

govrstnostjo, s čudovito urejenimi vsemi deli; v njem sta mišljenje in volja, ki polno in široko delujeta. Čustveno doživlja z višinami in globinami, v njem je svet čutil številnih oblik, da dojema in čuti. Ima telo, smotrno oblikovano do zadnjih kapilar, ki pa še ni dovolj raziskano. Človek je postavljen kot gospodar v ta mikrokozmos. Premišljeno mora voditi sebe po zakonih resničnega, dobrega in lepega, v sožitju z drugimi, sebi podobnimi, kakor mu tudi Bog razodeva.

Ker ima filmska predstava moč, da gledalčevega duha vzgiba k dobremu ali zlu, bomo imenovali idealen le tak film, ki ne samo, da ne žali, kar smo doslej opisali, ampak obravnava človeka spoštljivo. A tudi to ni dovolj! Moramo reči, da je vzoren tisti film, ki spodbuja in dviga človeka, da se zave svoje veličine. Ki ga usposablja, da bolj spozna in ljubi visoko stopnjo, kamor ga je v svojo naravo postavil Stvarnik. Tisti film, ki človeku govori, da v sebi lahko razvija razpoložljive darove moči in kreposti. Ki ga prepričuje, da more premagovati zapreke in se izogibati napačnih sklepov. Da se po padcih vedno znova lahko dvigne in vrne na pravo pot. Da lahko napreduje od dobrega k boljšemu, uporabljajoč svobodo in sposobnosti.

Takšen film bi dejansko že vršil osnovno poslanstvo vzornega filma. Lahko pa gre še dlje – da spoštovanju do človeka pridruži še iskreno razumevanje. Spomnite se ganljivih Gospodovih besed: "Smilijo se mi ti ljudje" (Mk 8,2).

Človeško življenje na zemlji ima svoje vrhove in prepade, vzpone in spuste, giblje se med krepostjo in pregreho, med viharji in zatišjem, pozna zmage in poraze. Vsakdo to doživlja na svoj način, glede na svoje notranje in zunanje danosti, glede na različno starost. Kakor reka ga nosijo od gorskih pokrajin do gozdnatih gričev v širno ravan, ožgano od sonca.

Različna so stanja v razvoju in boju. V otroku se duh šele svita, deček že ima in upo-

Jože Bartolj: Oblika po Barbari in sv. Barbara, 2009, akril les, 2 x 125x25 cm.

rablja pamet. Pri fantu se v letih zorenja menjavajo hudi viharji s čudovitimi jasinami. Moža pogosto izčrpava boj za življenje. Starček se ozira nazaj in pregleduje preteklost med obžalovanjem, otožnostjo in kesanjem, se sprašuje in motri dogodke kakor mornar, ki je veliko plul.

Idealni film mora gledalcu pokazati, da vse to pozna, razume in prav vrednoti. Mora pa otroku omenjeno predstaviti, kot njemu gre, mladeniču z njemu primernim jezikom, odraslemu spet po njegovo. Se pravi, na svojstven način spoznava in gleda na vse.

Ko se film obrača na določen poklic ali stan, pa ni dovolj, da dojema človeka na splošno. Potrebno je še posebno razumevanje različnih značajev v raznih družbenih stanjih. Priti mora v stik s tistim, ki posluša in gleda resničnost, vendar posname z očmi takega, ki jo obdela z večjo vednostjo, ter jo bratsko postavi pred gledalca, da bi mu mogel pomagati in ga ohrabriti, če je mogoče.

V takem duhu naj film posname resničnost in jo predstavi v umetniški obliki, saj je umetniku lastno, da resnice ne obnavlja mehanično, si je ne podredi zgolj s tehniko, marveč jo z njeno pomočjo oplemeniti, ne da bi jo spreminjal in oropal stvarnosti. Izvrsten zgled za to imamo v čudovitih prilikah Svetega pisma, kjer so liki vzeti iz vsakdanjega življenja, iz poklicev poslušalcev skoraj s fotografsko zvestobo, izboljšani pa tako, da se resničnost in ideal združita v popolno umetniško obliko.

S spoštovanjem in razumevanjem se mora združiti izpolnitev obljub in zadovoljitev želja, ki jih je film obetal in zbujal od začetka. Kajti milijone ljudi, ki obiskujejo kino, žene negotovo upanje, da bodo izpolnjene njihove tajne želje in globlja pričakovanja. V enoličnosti njihovega življenja se zatekajo v kinodvorane kakor k čarodeju, ki lahko vse preobrazi z udarcem svoje palčke.

Idealni film mora zato znati odgovoriti na pričakovanja in dati ne kakršno koli, tem-

več polno zadovoljitev. Ne sicer vseh želja, celo umišljenih in nespametnih (zmotne in nemoralne tu ne pridejo v poštev), temveč takih, ki jih gledalec upravičeno goji. V eni ali drugi obliki so to pričakovanja ali tolažba, včasih pouk, veselje ali ohrabritev, ganjenost. Nekatera so globoka, druga površna. Film naj ustreže zdaj tej, zdaj oni zahtevi, ali pa odgovori kar na več zadev hkrati.

Vaši sodbi specialistov prepuščamo tehnično-estetsko plat. Mi rajši opazujemo duševno-osebnostno prvino, ki nam potrjuje, da vedno ostane jedro absolutnega. Ki narakuje pravila, ali naj dopustimo ali zavrremo odgovor gledalčevi zahtevi. Za idejo o tem vprašanju se ne moramo vrniti na razmišljanje o filmologiji in psihologiji; dovolj je, da se tudi tu damo voditi splošnemu dobremu čutu. Kajti normalen človek ima tako rekoč preprosto duševnost, izvirajočo iz njegove narave, ki mu omogoča, da se prav odloča v običajnih pogojih vsakdanjega življenja, dokler sledi zdravemu mišljenju, čutu za realnost in nasvetom lastne izkušnje. Dokler so njegova čustva seveda urejena, saj se končno človek v presoji in delovanju odloča po trenutnem čustvenem razpoloženju.

Na podlagi te preproste psihologije je jasno, da ima tisti, ki gre gledat resen, poučen film, pravico do obljubljenega pouka; kdor pa si želi zgodovinske predstave, želi najti predstavljen dogodek, čeprav ga tehnične in umetniške zahteve spremenijo v zvišano obliko. Komur pa je bil obljubljen ogled posnetega romana ali novele, ne sme oditi razočaran, ker je videl sprevrženo vsebino. Kdor je utrujen od enoličnega življenja ali so ga potrli boji, išče v filmu predvsem tolažbo, pozabo, pomirjenje. Morda tudi pobeg v sanjski svet. So te zahteve upravičene? Se idealni film lahko prilagodi takim pričakovanjem in jih skuša zadovoljiti?

Pravijo, da sodobni človek zvečer po viharjem ali enoličnem dnevu čuti potrebo,

da spremeni okoliščine ljudi in krajev. Želi si torej predstav, ki bi mu z mnogovrstnostjo podob, komaj povezanih med seboj s tanko vodilno nitjo, pomirile duha, četudi ostanejo na površju in se ne vtisnejo globlje, da mu le poživijo utrujene živce in preženejo dolgčas. Najbrž je tako velikokrat. V tem primeru se mora film potruditi, da mu čim boljše ustreže tako, da se ne spusti v prostaštvo ali podla vzburljanja. Tudi površna predstava lahko doseže umetniško raven in je ocenjena kot vzoren film, saj je človek tudi površinski, ne samo globinsko bitje. Tepček je, kdor je le površinski in ne more poglobiti misli in čustev.

Nedvomno idealni film lahko popelje utrujenega, in obteženega duha v navidezni svet, da se vsaj malo odpočije od moreče stvarnosti. Mora pa skrbeti, da iluzije ne podaja tako, da bi jo neizkušeni, slabotni ljudje sprejemali kot resničnost. Kakor je film ljudi prestavil iz stvarnosti v sanjski svet, jih mora potem spet postaviti v resnični, nalahno, kot je v naravi sna. Tudi sen utrujenega človeka potegne iz dejanskega življenja in ga zaziblje za krajši čas v sanje, nato pa ga osveženega in obnovljenega vrne v budno, običajno resničnost, v kateri živi, in jo mora z delom in bojem nenehno obvladovati. Film naj pri tem posnema naravo; tako bo izpolnil znaten del svoje naloge.

Končno pa mora film v odnosu do gledalca izvršiti visoko poslanstvo. Če naj bo vreden, ni dovolj, da spoštuje in razume gledalca, ki mu mora ustreči na upravičena pričakovanja in poštene želje. Mora se prilagoditi notranjim zahtevam narave človeške osebe, predvsem duha. Človek mora od takrat, ko se mu prebudi razum, in, dokler mu ne ugasne, izpolniti veliko posameznih nalog. Kot osnovo vseh pa seveda prav razpolagati sam s seboj, se pravi s pravim mišljenjem in čutenjem, po pameti in vesti. Za ta cilj človek črpa potrebne smerice iz opazovanja svoje narave, iz poučeva-

nja drugih ter iz Božje besede ljudem. Odrtrgati ga od teh smernic bi pomenilo, onespособiti ga, da bi izpeljal svoje bistveno poslanstvo. Ohromili bi ga, kot če bi mu potrgali kite in vezi, ki povezujejo in utrjujejo ude, dele njegovega telesa.

Kakor smo že priznali kinematografiji, ima vzoren film torej vzvišeno nalogo, da s širokimi možnostmi in močnim vplivom služi človeku in mu pomaga, da z občutkom pravnjega in dobrega ohranja in udejanja potrjevanje samega sebe.

Seveda mora imeti za to režiser izvrsten umetniški dar, saj vsi vedo, da ni težko posneti zapeljivih filmov, ki gledalce delajo sokrive za nižje nagone in strasti, ki so v njih, trgajoč jih od pravil njihovega razumnega mišljenja in volje po boljšem. Skušnjava lahko potne je velika, toliko bolj, ker film – pesnik bi dejal “pavliha” – zlahka pristane na to, da polni dvorane in blagajne, zbuja gromko odobravanje in polni stolpce nekaterih časnikov s preveč klečeplaznimi, dobrohotnimi ocenami. Vse to nima nič skupnega z izvrševanjem vzorne dolžnosti. Je dejansko dekadenca in propadanje, predvsem pa odpoved vzvišenim vrhuncem. Idealni film pa želi, da jih kar se da doseže, in odklanja to, da bi služil brezvestnim trgov. Ne pretvarja se, da bi v prazno moraliziral, temveč odklanjanje v polnosti nadomešča s pozitivnim delom, ki po zahtevah okoliščin poučuje, zabava, širi pristno, plemenito veselje in ugodje, ne dolgočasi. Hkrati je lahek in globok, domišljijiški in resničen. Skratka, brez postankov in pretresov priteguje v čiste pokrajine umetnosti in ugodja tako, da gre gledalec ob koncu iz dvorane vedrejši, bolj svoboden in notranje boljši, kot je bil vstopil. Če bi v tem trenutku srečal producenta, scenarista ali režiserja, bi se prijateljsko obrnil k njemu z občudovanjem in mu čestital. Enako bi mu se očetovsko tudi mi zahvalili v imenu vseh ljudi, ki so postali boljši.

Gospodje, nakazali smo vam vzor za njegovo uresničevanje, ne da bi skrivali težave. Hkrati pa izrekamo zaupanje, da ste izjemno pristojni za to in imate dobro voljo. Narediti vzoren film je prednost nadpovprečnih umetnikov. Da, cilj je visok, a k njemu teži vaša sposobnost in vaš poklic. Daj Bog, da bi vam pomagali vsi, ki so sposobni!

Da bi se naše želje izpolnjevale na tem pomembnem področju življenja, ki je tako blizu duhovnim obzorjem, kličemo na vas, na vaše družine, na umetnike in vsa vodstva filmskega sveta Božjo naklonjenost in varstvo, od katerega naj pride na vas vse naš očetovski apostolski blagoslov.

Drugi nagovor*

Idealni film – učinkovit pripomoček za izobraževanje, vzgojo in boljšanje

Gospodje, ki se posvečate filmski dejavnosti, že drugič smo vas očetovsko sprejeli. Želimo potrditi, da vas in vaš poklic cenimo. Prav tako pa, da Cerkev budno skrbi za film, ki je močno sredstvo širjenja miselnosti in vedenjskih šeg, z namenom, da dostojno deluje v Božjo slavo in napredek človeštva.

Ko se vračamo k tej snovi ob novem srečanju s predstavniki "filmskega sveta", predlagamo, da bi se povezali z že razloženim razmišljanjem, ker smo prepričani, da je zelo pomembno, in smo za to obširno navedli razloge. Pred velikimi težavami smo, ki stiskajo naš čas in nam povzročajo skrbi. Nekaterim bi se morda zdele manj pomembne, ki ne zaslužijo, da se jim toliko posvečamo. Film je kot tak umetnost in razvedrilo, pa naj bi ostal kar na življenjskem obrobju, voden po splošnih zakonih, ki urejajo navadne človeške dejavnosti. Toda, ker je postal za sedanjo generacijo zelo pomemben duhovni in moralni problem, ga ne smejo prezreti tisti, ki jim je

pri srcu usoda boljšega človekovega dela in njegove prihodnosti. Predvsem ga ne smejo podcenjevati Cerkev in njeni pastirji, saj njihovi budnosti ne sme uiti nobeno moralno vprašanje. Posebno, če odmeva z nepričakovanimi posledicami v neštetih dušah. Enako čutijo vsi poštenjaki, ki mislijo na skupno dobro. Ti so prepričani, da se vsaka človeška težava, večja ali manjša, vtisne v bolj ali manj omejenega duha ter da se mora v razsvetljenem duhu tudi pravilno rešiti.

Morda se povrne na sramoto našemu času, če bodo dopustili mnogi, zlasti slabotnejšega duha, da jim umetno slepilo in prazne sence s platna oblikujejo vedenje v zasebnem in javnem življenju. Vsekakor to dejstvo ostane pomembno, vredno resnega razmisleka, ki naj bo sorazmeren z učinki. Za prihodnji duhovni in meščanski propad bo sodgovorna neurejena filmska svoboda, ki jo očitajo modri sodobniki filmu in tistim, ki ne znajo ravnati s tako pripravnim orodjem za vzgojo in boljšanje ljudi, ampak ga prepuščajo, da se sprevrta v stroj zla.

Mi gojimo zaupanje v film kot učinkovito, dobro sredstvo za izobraževanje, vzgojo in boljšanje, zato nas to sili, da spodbudimo njegove izvajalce in producente, da se na moč potrudijo in ga rešijo propadanja in sokrivde pri kvarjenju, temveč mu omogočijo čisto ozračje idealnega filma. Njegove svojstvene lastnosti smo že razložili, a v analizi le prvi od treh vidikov, se pravi odnos do subjekta oziroma človeka, ki se mu film prikazuje. Sedaj preglejmo drugo točko – vzoren film glede na objekt, to je, njegovo vsebino.

Idealni film glede na vsebino

Pri obravnavi filma glede na vsebino ne bomo prekoračili meje z neprimerno zahtevo, ampak bomo zbrali bistvene elemente. Pred očmi imejmo omenjeno razmišljanje o absolutnem jedru, ki je v relativnosti idealna, lastnega filmu – njegovo posebno dobro,

njegovo vrednost. Spomnimo se, kaj je pojem ideala: to, da mu ne manjka nič od tega, kar mora imeti; kar celo poseduje v polni meri. Film se ozira na človeka, zato je zanj vzorna vsebina tista, ki se povsem ujema s prednostnimi, bistvenimi človeškimi zahtevami. V osnovi so tri: resnica, dobrota, lepota – kot lom žarkov skozi prizmo spoznavanja neomejenega carstva bitja, ki se širi izven človeka, in v katerem se one udeležajo. V posameznih primerih tisti, ki se v umetnosti ali kulturi trudi, da bi človeka postavil v to področje, končno opazi, da je bore malo zadovoljil njegovo neugasljivo žejo. Vseeno mu ostane zasluga, da je znal napeľjati v njegovo korist potoček izvirne polnosti resničnega, dobrega, lepega – kolikor je bilo mogoče in brez umazanije. Skratka, združil je relativnost vzora z njegovim absolutnim pojmom. Dobro torej, ali film zmore vnesti to triado v gledalčevega duha? Ali je lahko dobra potka do nje, in v mejah lastnih načinov popolna? Odgovor mora biti pritrdilen, četudi se vselej ne uresniči. Niti tedaj, ko bi film zaslužil dobro oceno, a mu manjka katera od prvin ali pa usklajenost med njimi, zato ne doseže ideala.

Jasno, bistvenega pomena pri izdelavi vzornega filma je, da mora vsebina oz. izbor predmeta čim bolj zvesto spoštovati dobro in lepo resničnost. Strokovnjaki pa vedo, da ni vsaka izbira možna, ker dostikrat povsem praktične ovire zadržijo mojstre na robu ideala, kot je npr. notranja nezmožnost, da bi vizualno predstavili nekatere resnice, dobrote in lepote. Film ne mora tvegati, da bi izbral teme, ki ubeže objektivu, ki se jih ne da prevesti v slike ter se upirajo vsakršnemu gledališkemu tolmačenju, bodisi zaradi tehničnih, umetniških ali iz drugih razlogov. Ti so lahko iz družbenega ali naravnega čuta, zaradi spoštovanja in sočutja, pa tudi zavoljo razsodnosti in varnosti za človeška življenja. A kljub tem omeji-

tvam, notranjim in praktičnim, ostane področje snovi široko, bogato, koristno in privlačno, katera koli že je prvina izmed te trojke, ki prevladuje v posameznem filmu.

Poučni film

Na prvem mestu naj navedemo poučni film, ki pritegne predvsem z resnico, v kolikor bogati gledalčeva spoznanja. V tej zvrsti je brez dvoma možno doseči ideal. Njegova merila lahko strnemo v sledeče: to, kar ponuja o spoznanju, ponazoritvi, poglobitvi – mora biti točno, dovolj razumljivo, narejeno zares poučno, umetniško. Zgolj poučni filmi so razmeroma redki, pretežno zaradi različno izobražene publike. Namesto, da bi predmet poglobili, se ga le dotaknejo; omeĳijo se na to, da povedo o njem le bistveno.

Vendar, če bi upoštevali željo gledalcev po izobrazbi, bi kljub njihovim tovrstnim pomanjkljivostim – nad katerimi se dostikrat pritožujejo – tudi to filmsko zvrst radi in temeljito izdelovali in bila bi dobro sprejeta. Prav razvita in množična bi koristila državljskemu napredku.

To potrjuje neredka produkcija in uspeh filmov, ki temelje na naravoslovnih vedah; nekateri si zaslužijo oceno idealnega filma. Narava namreč, kakor jo vidi pozoren opazovalec, odkriva neizčrpna bogastva dobrega in lepega, ki odsevajo s prozorno jasnostjo, z brezmejnimi obiljem popolnosti in lepote svojega Stvarnika. Iz trojnega področja lahko film veliko zajema in z razpoložljivo tehniko pregleduje skladne poti stvarjenja, ki so odprte fizikalnim in biološkim vedam, bodisi v brezmejnem vesolju, bodisi skrite tajne mikrokozmosa.

Ne moremo brez drhtečega čudenja gledati filmov, ki nas prenesejo v neznane, doslej nepričakovane svetove. Nobeno drugo sredstvo jih ne more tako živo predstaviti kakor film. Zdaj opeva veličino gorskih velikanov in si jih podreja, potem neudrľljivo besne-

nje oceanske nevihte, samoto polarnega ledu, prostranost deviških gozdov, turobnost puščavskega peska, ljubkost cvetic, prozornost voda, silovitost slapov, osupljivost severnega sija. Vse te pojave, zvesto posnete in opremljene z govorno razlago in glasbo, se vtisnejo v dušo kot podobe s potovanja.

Še več čudes in bogatih spoznanj nudi razvoj življenja v neredkih filmih, ki razodevajo skrivnosti živalskega sveta, pridobe pa jih strokovnjaki in snemalci v mnogih dneh in mesecih osvetlitve in opazovanja, preživetih v nevarnih gozdovih in negostoljubnih puštinjah, na rekah in v morskih globinah. Kakšno pričevanje bogastva in mnogoterosti narave črpamo iz takih filmov, ki niso manj od drugih zmožni, da umirijo, okrepijo in opogumijo duha!

Enako razvedrilni in poučni so drugi filmi, ki raziskujejo samega človeka. Njegov telesni ustroj in funkcionalno obnašanje, terapevtski in zdravilni kirurški posegi so predmet velikega zanimanja.

Naj preidemo na človekova dela! Tu ne manjka primerne snovi za umetniško obdelavo in priobčljivost na široki lestvici omike. Kulturne filme imenujemo tiste, ki predstavljajo razna plemena, šege, folkloro, civilizacijo – a še posebej načine dela, kmetijske storitve, prometne poti po zemlji, morju in zraku ter sporočilne zveze, bivanjske in stanovanjske tipe v različnih dobah, ki jih je objektiv zaznal v mnogovrstnih stopnjah razvoja, začevši od prvotnih kolib iz listja do udobnih stanovanj, arhitektonskih spomenikov do drznih nebotičnikov sodobnih mest.

Ti namigi naj bodo dokaz, da poučni film – predstavljen pod novim vidikom, oživljen s pravo umetnostjo, narejen s pravšnjo mero znanstvenih podatkov – lahko odstrani bojazen o strogo šolskem pouku, saj glede vsebine lahko gledalcu ponudi vse, kar v tej zvrsti pričakuje od idealnega filma.

Akcijski film

Težje je predstaviti akcijski film, ki želi prikazovati in razlagati življenje in vedenje ljudi, njihove strasti, težnje in boje. V tovrstni snovi idealen film ni vsakdanja stvar. Ti filmi so sicer po številu najpogostejši. Dokaz, da

Jože Bartolj: Oblika po Barbari in sv. Barbara, 2009, akril les, 2 x 125x25 cm.

občinstvo take najbolj zahteva in ceni. Hkrati pa ta zvrst kaže na težave, ki jih od njihove izdelave terja idealni film.

Ko smo govorili o potrebnosti kinematografije in jo preučevali v razmerju na gledalca, smo že dejali, v čem je privlačnost akcijskega filma, kako vpliva na duha in kakšen povod daje za psihološko odzivnost. Tisto razmišljanje se sedaj vrača, a pregledati moramo vzroke reakcij. Prvi je gotovo vsebina oziroma izbrana snov za obdelavo.

Prav pri izbiri snovi se začno težave za vestnega avtorja ali producenta, ki se odloči za vzoren akcijski film. Druge nastopijo pri oblikovanju in razmejitvi iste snovi, posebno v najpomembnejših trenutkih. Zopet druge, včasih nepremostljive, pa nastopijo glede razpoložljivosti igralcev, ki naj bi človeško in estetsko popolno uprizorili izbrano vlogo.

Ali sme človek, ki se odloči za idealni film, sprejeti vsakršno upodobljivo snov? Navedli smo že neke razloge za izključitev, utemeljene zaradi morale, družbe, človečnosti, ki nujno omejijo neomejeno svobodo izbora. Dve posebni vprašanji zaslužita, da ju skrbneje pregledamo.

Film z versko tematiko

Prvo vprašanje je: ali lahko za akcijski film vzamemo versko temo? Odgovor je: ne vidimo, zakaj bi tak predmet morali v načelu izključiti. Tem bolj, ker je izkušnja v tej zvrsti že dala kakšen dober rezultat s filmi strogo verske vsebine. Pa tudi, kadar vsebina ni prav verska, vzoren akcijski film ne more prezreti verske prvine. Saj smo opazili, da so lahko nravno brezhibni filmi vseeno duhovno škodljivi, če gledalcu prikažejo svet brez vsakega namiga na Boga in na vernike, ki ga častijo. Svet, v katerem ljudje žive in umirajo, kot bi Boga ne bilo. Včasih je dovolj, da film vključi kratko sekvenco ali besedo o Bogu, misel nanj, zaupen vzdih k Njemu, klic za Božjo pomoč. Velika večina ljudi veruje v

Boga; v njihovem življenju ima verski čut znaten delež. Nič ni torej bolj naravnega in primernega, da se to pri filmu upošteva.

Obenem moramo priznati, da se ne da vsakega religioznega dejstva ali pojava prenesti na filmsko platno, bodisi zaradi notranje nezmožnosti bodisi, ker spoštovanje ali upoštevanje česa tega ne dovolita. Sicer pa verska snov filmarjem in gledalcem pogosto povzroča posebne težave. Med drugim tudi to, kako se izogniti vsaki sledi zlaganosti, izumetničenosti, vtisu mehanično naučenega, saj prava vernost po sebi nasprotuje zunanjemu razkazovanju in je ni mogoče kar tako "oddeklamirati". Tudi, če je verska vloga opravljena s pravim namenom, zelo redko nudi vtis, da je v resnici doživeto in sporočeno gledalcu.

Drugo vprašanje, na katero pa ne moremo odločno odgovoriti, je: ali akcijski film sme opisno primerjati različne veroizpovedi? Ne manjka zgledov za take filme, ki so narejeni z namenom, da predstavijo razne oblike vernosti, bodisi po resničnih dejanjih bodisi s prizori, odigranimi v ta namen. Vsekakor je nujna še večja rahločutnost in globina verskega čuta in človeškega takta, če gre za poučni film ali pa tak, ki želi publiko pokazati usodnost nasprotij med versko različnimi življenji. Ne sme žaliti in ne oskruniti tega, kar je ljudem sveto, (čeprav jih vodijo objektivno zgrešeno mišljenje in občutki).

Podobno previdno in z nujnimi omejitvami velja izdelovati zgodovinske filme, ki obravnavajo ljudi in dogodke iz središča verskih nasprotij, ki še niso popolnoma pomirjena. Tam je predvsem važna resnica, ki pa jo velja uskladiti z ljubeznijo, da ne bo ena oškodovala druge.

Film, ki prikazuje zlo

Druga zahteva je glede vsebine idealnega akcijskega filma, ki prikazuje zlo: ali lahko izbere in s kakšno previdnostjo naj obravnava zlo ter pohujšanje, ki imata brez dvoma po-

memben delež v človeškem življenju? Slednjega sicer ne bi mogli razumeti, vsaj ne, ko gre za velike, hude spopade, če bi zapirali oči pred krivdami, ki spopade dostikrat povzročijo. Ošabnost, čezmerno častihlepje, oblastnost, pohlep po bogastvu, nezvestoba, krivice, razuzdanost – so žal, poteze obrazov in dejanj mnogih ljudi, ki so v zgodovino grenko vpleteni. Toda, eno je poznati zlobo in poiskati v filozofiji in veri zdravilo zanjo. Drugo pa je, če bi iz tega naredili predmet predstave in zabave. Dati pa zlu umetniško obliko, orisati njegovo učinkovitost in razvoj, njegove javne in skrite poti, z boji, ki jih poraja ali s katerimi napreduje, je zelo odgovorno delo. Kajti, na platnu prikazano zlo ima za mnoge gledalce nepremagljiv čar. A lahko rečemo, da za pripoved in prikazovanje številni avtorji ne znajo črpati drugje umetniškega navdih in ne živahnega zanimanja kakor na področju zla, četudi jim gradivo služi le kot ozadje za dobro, kot senco, v katero še svetleje posije luč. Tej psihični drži mnogih umetnikov se pridruži odziv v gledalcih, o čemer smo že govorili.

Dobro torej, ali lahko vzoren film privzame za vsebino takšno snov? Veliki pesniki in pisatelji vseh časov in vseh narodov so se ukvarjali s to hudo, surovo tematiko in se bodo tudi v prihodnje.

Nikalen odgovor na to vprašanje je naraven, če sta hudobija in pokvarjenost prikazovana zgolj kot taka. Če ju vsaj kot dejanje odobrava. Če sta orisana vznemirljivo, zapeljivo, varno. Če ju prikazujejo gledalcem, ki niso sposobni, da bi ju obvladali in se jima uprli. Kadar pa ni teh izključujočih razlogov, ko spopad z zlim – četudi to zmaguje le začasno glede na celoto – pomaga h globljemu razumevanju življenja in pravi usmeritvi, nadzoru lastnega vedenja, razjasnitvi in utrditvi presoje in delovanja, tedaj takšno snov lahko izberejo in vpletejo kot del vsebine v celoto filmske zgodbe. Slednjo naj vodi isti kri-

terij, ki mora nadzirati vsako podobno umetniško zvrst – roman, dramo, žaloigro in sleherno literarno delo.

Tudi svete knjige Stare in Nove zaveze, ki so zvesto ogledalo resničnega življenja, na svojih straneh opisujejo zlo, njegovo delovanje in vpliv na življenje posameznikov, plemen in narodov. Tudi one dajejo vpogled v notranji, pogosto viharen svet teh ljudi. Pripovedujejo o njihovih padcih, vstajenju in koncu. Čeprav je pripoved strogo zgodovinska, se pogosto razvija kot silna drama, z mračnimi, tragičnimi barvami. Bralca močno gane izjemna umetnost in živost opisov, ki so tudi z dušeslovnega gledišča neprimerljive mojstrovine. Zadostuje, da opozorimo na imena: Juda, Kajfa, Pilat, Peter, Savel. Ali iz dobe očakov: Jakobova zgodba, dogodki z Jožefom v Putifarjevi hiši v Egiptu; iz Knjige kraljev: dvig, vzpon in žalostni konec kralja Savla. Ali – Davidov greh in njegova pokora, Absalomov upor in smrt ter številni drugi dogodki.

Tamkaj zla in krivde ne prikrivajo varljive tančice, ampak so izpisani resnično, kakor so se zgodili. In vendar je tudi ta del sveta, okužen s krivdo, ovit s sijajem poštenja in čistosti. Čeprav je pisatelj zvest zgodovini, ne poveličuje in ne opravičuje hudobije, marveč nas očitno spodbuja, naj obsodimo pokvarjenost. Na ta način groba resnica ne zbuja nižjih nagonov in strasti; vsaj ne pri zrelih ljudeh. Prej nasprotno: resen bralec še bolj razmišlja in jasneje vidi. Zazre se v svojo dušo in izpove: "Pazi nase, da ne boš tudi sam padel v skušnjava" (Gal 6,1) in "Kdor torej misli, da stoji, naj pazi, da ne pade" (1Kor 10,12). Na take sklepe ne navaja samo Sveto pismo, ampak so tudi dediščina starodavne modrosti in sad grenke izkušnje.

Dopustimo, da lahko tudi idealni film prikazuje zlo, krivdo, padec! Dela pa naj to z resnim namenom in v primerni obliki, da bi gledalcem pomagal poglobiti poznavanje življenja in ljudi, izboljšati ter dvigati duha. Vzorni film

naj se torej izogiba vsakršnega zagovarjanja, še bolj pa poveličevanja zla. Obsoja naj ga v celotnem poteku predstave in ne le na koncu, kar bi bilo dostikrat prepozno, ko bi slabe pobude gledalca že zmedle in zapeljale.

Takšno razmišljanje smo vam želeli podati o idealnem filmu glede na predmet oz. na vsebino. Zdaj nam preostane le še, da dodamo besedo o vzornem filmu glede na skupnost.

Vzoren film, kakor ga presoja občestvo

Na začetku razprave smo dejali, da je kinematografija v nekaj letih močno zaznamovala naše stoletje. S tem smo posredno potrdili, da obstajajo vezi med njo in skupnostjo. Iz tega velikega vpliva nanjo ter iz skupnega dobrega bomo izpeljali čvrste dokaze za trditev, kako pomemben je film in da je skupnost upravičeno dolžna bedeti nad njegovo moralno kvaliteto.

Čas je, da se ozremo na njegov odnos do občestva v tem, kar ima in more imeti dobrega. Ali, kakor navadno rečemo, gradečega. V skladu z našo dolžnostjo, ki je v tem, da ne izrekamo neutemeljenih obtožb, marveč film spodbudimo, da postane vse pripravnejše orodje za skupno dobro. Torej, kaj vzoren film lahko da vrednega, dragocenega družini, državi, Cerkvi?

Družina

Prednost dajmo družini, ker slednjo pogosto vabijo k filmskim predstavam, od katerih se ne vrača vselej brez škode za svoje visoko, sveto dostojanstvo. Družina je bila, je in bo vir in studenec človeškega rodu. Je mojstrovina Stvarnikove višnje modrosti in dobrote. Od nje je prejela zapovedi, posebne pravice in dolžnosti, ki ji utirajo pot do višjih smotrov. Ustvarjena je po ljubezni in za ljubezen, zato družina more in mora biti za svoje člane – zakonce, roditelje, otroke – njihov

mali svet, zavetje, oaza, zemeljski raj. To vse ji v možni meri mora biti na zemlji omogočeno. Uresničilo se bo, če ji dopustimo, da bo taka, kot jo je hotel imeti Stvarnik; Zveličar pa jo je potrdil in posvetil.

Medtem pa je bolj kakor kdaj v preteklosti prišlo do sedanjih razumskih zablod in do pogostnih škandalov, ki so nemalo ljudi pripravili do tega, da prezirajo velike zaklade dobrega, ki jih lahko družina deli. Zato gledajo na njene zagovornike posmehljivo, z dvomom in ironijo. Koristna bi bila raziskava, koliko so nekateri filmi širili takšno miselnost ali se uslužno z njo enačili, da bi željam vsaj prikrito ustregli. Res je obžalovanja vredno, da nekateri filmi posmehljivo in z dvomi nastopajo zoper dedno ustanovo družine s poveličevanjem zablod, zlasti pa z zvitim, lahkomiselnim prezirom dostojanstva zakoncev in roditeljev. A kaj bi še humano dobrega ostalo na zemlji človeku, če bi uničili družino, kakor jo je uredil Stvarnik? Velika in občutljiva je torej naloga, da vrnemo ljudem spoštovanje in zaupanje vanjo.

Film, ki se vsakodnevno močno zanima za družinsko snov, bi si moral usvojiti gornjo nalogo in jo izpolnjevati. Prikazovati bi moral naravno pravilno in človeško plemenito pojmovanje družine s snemanjem sreče zakoncev, roditeljev in otrok; vrednote, ki so povezane s čustvi med počitkom in v naporih, v veselju in žrtvovanju.

Vse to se da doseči brez mnogih besed, z umestnimi podobami in privlačnimi dogodivščinami. Zdaj prikazati moža trdnega značaja, ki stori, kar more, ki se drzne in se bori, a zna tudi potrpeti in biti pozoren, ravnati moško, čvrsto, obenem pa ohranjati in razodevati neomajno zvestobo, iskreno zakonsko ljubezen, stanovitno očetovsko skrb. Zdaj spet plemenito, vredno ženo, družico in mater brezhibnega vedenja, odprte pameti, pripravno v družini in zunaj nje, ki pa se sočasno posveča domu in svoji notranjosti, ki ume najti vso

srečo. Pa spet otroke, ki spoštujejo starše, vnete za vzore, in se resno trudijo slediti tistemu kar je boljše, vedno živahne in radostne, ki pa so obenem uslužni, plemeniti in neustrašni. Akcijski film, ki vse to posname z mikavno, umetniško obliko – kar strokovnjakom ni nemo-goče – bi bil glede skupnega dobrega vzoren film v polnem, resničnem pomenu besede.

Država

Sedaj še kratko o idealnem filmu v odnosu do države. Dobro bo, da se zaustavimo pri pomenu tega izraza in ugotovimo, kako naj vpliva film, ki se več ali manj izrecno ukvarja s temo politične skupnosti, na njeno dobro upravljanje.

Pustimo ob strani takoimenovane politične filme, strankarske, razredne in podobne, ki propagandno ali bojevito služijo neki politiki, stranki, razredu, sistemu. V jedru vseh teh je naravna ustanova države, in se njen pojem razlikuje od raznih oblik, ki jo izražajo v njenem konkretnem razvoju. Oblike pridejo in gredo, se spreminjajo; pogosto se skozi zgodovino ponavljajo in se prilagajajo novim pogojem. Država pa je nekaj stalnega in nujnega v svojem bistvenem, naravnem jedru, ki ostaja kljub spremembam svojih konkretnih oblik. Temu jedru, ki je dobro v sebi, a je vir dobrin tudi za vsakega člana skupnosti, se sedaj pozorno posvetimo!

Država ima naraven nastanek, nič manj kot družina, kar pomeni, da je v njenem jedru ustanova, ki jo je hotel in dal Stvarnik. Isto velja za njene bistvene prvine: moč in oblast, izvirajoči iz narave in od Boga. Kajti človek po naravi teži, da se združuje v skupnost in sodeluje za vzajemno izpopolnjevanje v medsebojni izmenjavi služenja in dobrin, organsko razporejenih v eno združbo, po različnosti darov in dejavnosti posameznikov, ki stremiti po skupnem cilju – ustvarjanju in ohranjanju resničnega splošnega dobrega, v sodelovanju posameznih dejavnosti.

Ljudje torej morajo priznati, sprejeti in spoštovati državo ter državno oblast; pravico državi, da jih vodi k skupnemu časnemu dobremu kot k svojemu specifičnemu dobremu. Ker pa na tem področju razumska zmeda pogosto rojeva čustvene pove-zave ali nasprotja, bo vedno znova treba duhove združevati na pravih osnovah skupnega življenja.

Kinematografija more tudi tu zelo pomagati, čeprav ni to njena prva in najpomembnejša naloga. Vseeno lahko učinkovito, dejavno in primerno onemogoča razkrajalne struje in opozarja, koliko dobrega se z neslogo opušča in pozitivno predstavi državne ustanove ali dejavnosti, kot so ureditev zakonodaje, uprav, sodstva tako, kakor jih je določila narava s svojim redom. Zaposlivši umetniške vire, kjer ne manjka sposobnih ustvarjalcev – brez ustavljanja v teoretičnih naukih – bodo mogli primerno pokazati gledalcem in jih ozavestiti o tem, kaj vsem koristi, kaj jih resnično ščiti, jim pomaga v državni skupnosti, zakaj naj bi oblast nekaj storila ali opustila. Ne pokažemo morda dovolj, koliko čvrsto narejen film seže v globino in nagiba ljudi k temu, kar želi? Da, dejavnost, ki smo jo opisali, bo pomirila in razsvetlila pameti, sebična in škodljiva čustva pa usmerila na skupnost, širila utemeljeno zavest po sodelovanju, in višje vzore, ki bodo prevladali v korist javnega dobrega, saj bi sicer neizogibne zablode bile nepopravljive.

Ne da bi se film odpovedal svojemu značaju ali utrpel škodo, lahko izpolni svoj delež v korist skupnosti, utrdi čut zvestobe državi in pospešuje napredek. Tak film še zdaleč ne bi bil političen, strankarski, razredni film, in tudi ne zgolj film določene dežele. Bil bi kar film vseh, ker bi pomagal bistvenemu jedru vsake države.

Naša razlaga o idealnem filmu glede na skupnost še ne bi bila popolna, če ne bi dodali še besede o razmerju do Cerkve.

Cerkev

Za razliko od družine in države Kristusova Cerkev ne izvira iz narave, ampak temelji na pozitivni ustanovitvi Odrešenika, ki ji je zaupal svojo resnico in milost, da bi ljudem svetica in dajala moč na zemeljskem potovanju proti nebeški domovini.

Takšna, vzvišena resničnost, ki vključuje duhovni, nadnaravni svet, povsem uhaja umetniški upodobitvi. Presega namreč možnosti človeških izraznih sredstev. Bistveno poznavanje Cerkve bo navzlic temu zadostovalo, da zagotovi dolžno spoštovanje. Neredko se film ukvarja z dogodki, v katerih cerkvena snov nastopa več ali manj. Tedaj velja to posneti po resnici in spoznanju, z vernim čutom, preprosto in dostojno. Že smo sicer pojasnili svoje mnenje, ko smo na splošno obravnavali izbor verske snovi. Pristavimo še en nasvet: če film, posebno akcijski, želi biti zvest idealu v tem, kar se tiče Kristusove Cerkve, si ga je treba poleg vzorne umetniške oblike zamisliti in narediti tako, da gledalca navdihuje z razumevanjem, spoštovanjem in vdanostjo do Cerkve, njene člane pa z veseljem, ljubeznijo in svetim ponosom, da ji pripadajo.

Ni izključeno, da zgodovinski razlogi, vsebinske zahteve ali zgolj trezna stvarnost terjajo, da film predstavi grehe in napake cerkvenih osebnosti, njihovih značajev, morda tudi vršenja njihove službe. V tem primeru naj gledalcu omogoči, da bo jasno razlikoval med ustanovo in osebo, med osebo in službo. Katoličanu bo pod verskim vidikom

idealen zlasti tisti film, v katerem Cerkev zasije kot "sveta mati Cerkev", sveta in mati, ki ji on zaupa, ki ji pripada, v kateri živi, od katere duša in njegovo notranje bitje prejema človeško izpopolnitev in večne dobrine.

Tako, gospodje, to smo vam želeli reči o filmu, ki mu vi posvečate svoje napore, darove svojega genija in vsakdanjo zaposlitev. Sedaj zaključujemo razmišljanje o pomembnosti kinematografije in o njenem vzoru, zaupajoč vam svoje trdno mnenje. Med govorom so nam bile duhovno pred očmi silne množice mož, žena, mladine in otrok, ki jih film dnevno močno nagovarja. Zaradi njih smo očetovsko zaskrbljeno izrazili vnete želje in pričakovanja. Večinoma so v globini zdravi in dobri, ne zahtevajo od filma drugo kot le odsev resničnega, dobrega in lepega. Skratka, žarek božanskega. Tudi vi prisluhnite njihovem glasu in ustrezite globljemu pričakovanju, da bo Božja podoba, vtisnjena v njihove duše, zmerom jasno odsevala v mislih, čustvih in dejanjih. Navdihnili jih bo vaša umetnost.

S to željo, ki je hkrati ponovno jamstvo našega spoštovanja in zanimanja za vaše delo, kličemo na vas Božje varstvo. V znamenje tega vam iz srca podelimo očetovski, apostolski blagoslov.

Prevedel: Franc Šetar

* 21. junija 1955, AAS XLVII (1955) pp. 501 ss.

** 28. oktober 1955, AAS XLVII (1955) pp. 816 ss.